

Penyebaran Dialek Melayu Di Langkawi: Analisis Geolinguistik

Nor Hashimah Jalaluddin (Penulis Koresponden)

shima@ukm.edu.my

Pusat Penyelidikan Kelestarian Sains Bahasa,
Fakulti Sains Sosial & Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia

Maizatul Hafizah Abdul Halim

mai_arefyza91@yahoo.com

Pusat Penyelidikan Kelestarian Sains Bahasa,
Fakulti Sains Sosial & Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia

Harishon Radzi

naslin@ukm.edu.my

Pusat Penyelidikan Kelestarian Sains Bahasa,
Fakulti Sains Sosial & Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia

Junaini Kasdan

junaini@ukm.edu.my

Institut Alam dan Tamadun Melayu (ATMA),
Universiti Kebangsaan Malaysia

ABSTRAK

Kajian dialek geografi di Malaysia sebelum ini telah memberikan maklumat taburan dialek secara umum berdasarkan perbezaan fonologi dan leksikal. Kajian tersebut telah menjadi asas kepada kajian geolinguistik pada hari ini. Dalam kajian kali ini, varian leksikal 'daun kari' dan 'daun kesum' dalam dialek Melayu Kedah di Pulau Langkawi telah diteliti. Berasaskan analisis geolinguistik, elemen linguistik telah digabungkan bersama dengan faktor bukan bahasa seperti bentuk muka bumi, persempadanan, migrasi dan sejarah. Seramai 90 orang responden telah dipilih yang terdiri daripada golongan remaja, dewasa dan warga tua. Penganalisisan data dilakukan dengan berbantuan perisian *Geographic Information System* (GIS). Kajian ini telah mencapai matlamat yang telah ditetapkan iaitu mengenal pasti penggunaan varian bagi kedua-dua leksikal yang dikaji. Selain itu, perbandingan dan penyebaran setiap varian leksikal tersebut telah berjaya dipetakan dengan bantuan teknik *chloropleth*. Seterusnya, penerapan perisian GIS ini telah berjaya membantu menghuraikan faktor geografi yang mempengaruhi pembentukan dan penyebaran varian leksikal di Langkawi. Hasil kajian ini telah dapat membuktikan secara saintifik bahawa kawasan mukim Padang MatSirat, Bohor dan Kuah adalah kawasan asal penutur dialek Melayu Langkawi, manakala Ayer Hangat dan Ulu Melaka mempunyai paling ramai penutur dialek Melayu Satun. Seterusnya, di mukim Kedawang pula terdapat penduduk yang menuturkan dialek Melayu Patani. Penyebaran ini berlaku adalah disebabkan oleh faktor sejarah, geografi dan sosiobudaya. Kajian ini menjadi lebih menarik, sistematik dan meyakinkan kerana disokong dengan kehadiran teknologi GIS dan pendekatan multidisiplin.

Kata kunci: dialek; GIS; varian leksikal; geolinguistik; ruang

The Distribution of Malay Dialects in Langkawi: A Geolinguistic Analysis

ABSTRACT

Previous studies of geography dialect in Malaysia gave some general informations about the distribution of Malay dialects based on phonological and lexical differences. These works established the basis of geolinguistic study today. The present study examines the realizations of linguistic variants of two lexical items, namely 'curry leaves' and 'kesum leaves' in the dialects of Malay spoken in Langkawi Island. Based on the geolinguistic analysis, linguistic elements is incorporated with non-linguistic features, such as topography, delineation, migration and history. A total of 90 respondents have been selected comprising of teenagers, adults and the elderly. The elicited data are analyzed and processed by the Geographic Information System (GIS) software. The study has accomplished its main objective, that is, to identify the use of linguistic variants of the two lexical items. Additionally, the comparison and distribution of lexical variants of each lexical item have been successfully mapped into choropleth technic. Consequently, the application of GIS software displays the geographical factors that govern and determine the distribution of those variants in Langkawi. The findings demonstrate that Padang MatSirat, Bohor and Kuah are the native areas of Langkawi Malay, meanwhile in Ayer Hangat and Ulu Melaka most of the respondents speak Satun Malay. Subsequently, in Kedawang district, the people converse in Patani Malay. The distribution of these dialects is determined by historical, geographical and socio-cultural factors. The present study is more elegant, systematic and convincing because it is supported by GIS technology and multidisciplinary approach.

Keywords: dialect; GIS; lexical variants; geolinguistic; spatial

PENGENALAN

Langkawi menjadi terkenal setelah mendapat taraf bebas cukai pada 1986. Selain terkenal dengan cerita Mahsurinya, Langkawi telah menjadi tumpuan pelancong pelbagai negara yang ingin mengecapi keindahan sembilan puluh sembilan(99) pulau yang semula jadi (Langkawi Geopark - Earth's Historic Heritage - <https://www.youtube.com/watch>). Langkawi mempunyai sejarah tersendiri. Pada akhir abad ke-13, serangan yang pertama oleh Siam ke atas Kedah telah berlaku (Worawit Baru, 1999). Maka, bermulalah sejarah kedatangan orang Siam ke negeri Kedah yang menetap di kawasan yang berhampiran dengan sempadan Kedah-Thailand termasuk Langkawi. Masyarakat Siam yang bermigrasi ke Kedah telah bermastautin di kawasan luar bandar. Kawasan seperti di lereng bukit dan banjaran dianggap selamat bagi mereka daripada serangan tentera Thai pada waktu itu (Nor Hashimah Jalaluddin, 2015). Natiujahnya, kita temui ramai orang Siam di kaki bukit dan banjaran yang dikenali sebagai masyarakat Melayu Patani di Perak dan Melayu Satun di Kedah dan Perlis. Hari ini, masyarakat Siam masih wujud di Langkawi dan membentuk komuniti mereka sendiri. Mereka telah berasimilasi dengan penduduk tempatan malah telah ada perkahwinan campur di antara mereka. Di samping itu, peluang pekerjaan yang meluas di Langkawi telah menarik minat masyarakat Thai berhijrah ke kawasan kajian. Kemudahan pas bulanan untuk masyarakat Thai ke Langkawi dan sebaliknya menjadi faktor pendorong untuk mereka terus berada di bumi Langkawi. Daripada pemerhatian kajian ini, kebanyakan masyarakat Thai bekerja sebagai peniaga kecil, nelayan, tukang rumah dan pekerja restoran. Menariknya istilah orang Thai dan Siam dibezakan oleh taraf warganegara. Orang Thai yang bertaraf warganegara Malaysia, mempunyai anak yang lahir di Malaysia dipanggil orang Siam tetapi

jika berwarganegara Thailand dipanggil orang Thai (<https://www.wanista.com>). Lebih khusus lagi orang Siam yang beragama Islam digelar sebagai masyarakat Sam-Sam.

Satu hal yang menarik, berdasarkan pemerhatian, masyarakat Siam yang menetap dan berulang alik dari Thailand ke Langkawi telah menggunakan dialek Melayu Satun dalam perbualan harian mereka. Buktinya, banyak leksikal Melayu Satun yang digunakan oleh masyarakat ini telah dikesan semasa sesi temu ramah dengan responden. Malah ciri fonologi juga dapat dikesan, contohnya penggunaan ekasuku dalam leksikal dan penggunaan vokal belakang separuh luas serta penekanan nukleus pada suku kata akhir. Ini selari dengan pendapat Kamaruddin Esayah (1999) dalam kajiannya mengenai masyarakat Satun dan Perlis. Kamaruddin Esayah (1999) merakamkan bahawa bunyi vokal belakang luas /ɔ/ sering hadir sebagai nukleus seperti untuk perkataan /tikar/ menjadi [ti.kɔ] serta /bakar/ menjadi [ba.kɔ]. Seterusnya Kamaruddin Esayah (1999) menekankan bahawa faktor ketiadaan sistem kelas dalam masyarakat Melayu menyebabkan taraf kedudukan orang Thai adalah setaraf dengan kedudukan penduduk Melayu di luar bandar. Ini memungkinkan pergaulan yang bebas dan komunikasi antara masyarakat Siam dengan masyarakat Melayu Langkawi secara meluas telah menyebabkan asimilasi berlaku. Hal ini telahpun disokong oleh Harishon Radzi et.al. (2012) yang menyatakan bahawa komunikasi yang menggunakan bahasa dilahirkan dalam sesuatu peristiwa bahasa tertentu. Peristiwa bahasa khususnya merujuk kepada kejadian komunikasi yang menggunakan bahasa lisan, iaitu seperti perbualan antara kawan, ahli kelompok tanpa mengira kumpulan majoriti mahupun minoriti. Ini jelas terkesan masyarakat Melayu Siam di Langkawi.

Berdasarkan faktor sejarah dan keadaan keterbukaan Langkawi sebagai kawasan bebas cukai, maka adalah mengujakan untuk dikaji pola taburan dialek Melayu di Langkawi. Tambahan pula, kajian dialek Langkawi oleh Asmah Haji Omar (1993) terlalu umum dan ringkas maka wajarlah satu kajian baharu dilakukan. Kesan pergaulan yang lama di antara masyarakat Melayu Langkawi dengan Melayu Satun ini, pastinya terbentuk pola taburan dialek dan isoglos yang menarik di Langkawi. Ditambah pula dengan perubahan teknologi hari ini, pastinya dapat membantu menambah baik cara pemetaan dialek dilakukan. Kajian ini telah memanfaatkan kepada penggunaan perisian Sistem Maklumat Geografi (GIS). Teknologi ini digunakan bagi melakar peta, menghuraikan penyebaran bunyi dan membentuk isoglos. Selain GIS, maklumat bentuk muka bumi digabungkan dengan linguistik atau ringkasnya geolinguistik akan difokuskan. Hasil kajian telah memberikan gambaran taburan penutur dialek Melayu Langkawi, dialek Melayu Satun dan yang menarik dialek Melayu Patani yang terdapat di kawasan kajian.

SOROTAN KAJIAN DIALEK

Kepelbagaian dialek yang terdapat di Semenanjung Malaysia telah membuka ruang kepada para sarjana untuk menyelidik dan meneliti secara mendalam lagi dialek-dialek yang terdapat di Malaysia. Kajian dialek yang disorot dikategorikan sebagai kajian dialek umum, kajian dialek geografi dan kajian geolinguistik. Kajian mengenai dialek secara umum untuk dialek Kedah telah dikaji oleh Asmah Haji Omar (1993), Collins (1996) dan Ismail Dahaman (1997). Kajian ini dikategorikan sebagai kajian dialek umum kerana huraian yang dilakukan hanya memberi gambaran taburan dialek secara keseluruhan tanpa meneliti secara khusus kawasan geografi tertentu.

Asmah Haji Omar (1993) telah mengkaji dialek-dialek Melayu di seluruh Malaysia dan dialek Brunei dengan menghuraikan aspek fonologi dan leksikal. Salah satu perbincangan beliau adalah mengenai perbandingan antara dialek Kedah dan dialek Patani di dalam buku 'Susur Galur Bahasa Melayu (1993)'. Asmah Haji Omar (1993) telah menyenaraikan sejumlah kosa kata dari dialek Kedah kemudian dibandingkan dengan sub-dialek lain seperti sub-

dialek Pesisir Kedah, Kedah Utara, Perlis- Langkawiserta perbandingan dengan Patani Baling dan Patani Sik. Asmah Haji Omar (1993) telah berjaya menyenaraikan perbezaan bunyi bagi membantu kita mengenali kumpulan sub-dialek tersebut. Manakala, Collins (1996) dalam bukunya “*Wilayah Dialek Kedah: Bukti dari Sumatera Utara*” pula telah membincangkan mengenai pemetaan dialek Kedah dan perbandingan dialek Kedah dengan “bahasa orang laut”. Beliau telah menghasilkan peta lorekan yang memaparkan dialek Kedah dituturkan di pesisiran dan kepulauan tiga negara iaitu negara Malaysia, Indonesia dan Thailand. Seterusnya, Ismail Dahaman (1997) dalam bukunya “*Glosari Dialek Kedah*” pula telah mengumpulkan kosa kata dialek Kedah dan memberikan penghuraian aspek fonologi secara umum. Kandungannya merupakan kosa kata daripada dialek Kedah yang terpilih dan pengutipandata dijalankan secara menyeluruh di negeri Kedah. Penjelasan kajian ketiga-tiga pengkaji ini adalah terhad kepada penyenaian perbezaan bunyi.

Seterusnya, kajian dialek yang kedua ialah kajian dialek geografi. Antara pengkaji tersebut ialah Collins (1983), dalam kajian “*Dialek Ulu Terengganu*” dan beliau telah membuat pemilihan kawasan kajian di persisiran pantai. Ajid Che Kob (1985) telah meneliti dialek geografi Pasir Mas, manakala Rohani Mohd Yusoff (2003) telah mengkaji berkenaan dengan “*Dialek Geografi Kuala Kangsar: Satu Kajian Perbandingan*”. Ketiga-tiga pengkaji ini telah melibatkan kajian varian fonologi dan leksikal yang dihuraikan berdasarkan bentuk-bentuk bunyi yang wujud dan dikemukakan huraian berdasarkan kedudukan geografi kawasan kajian. Manakala, kajian dialek geografi Patani telah dilakukan oleh Ruslan Uthai (2011) iaitu buku beliau yang bertajuk “*Keistimewaan Dialek Melayu Patani*”. Penelitian beliau adalah mengenai varian dialek Melayu Patani dengan melibatkan wilayah Pattani, Yala, Songkla dan Naratiwat. Selain itu, Kamaruddin Esayah (1999) juga merupakan salah seorang pengkaji dialek geografi yang mengkaji mengenai dialek Melayu Thai. Kajian beliau bertajuk “*Perbandingan Fonologi Dialek Melayu Satun dengan dialek Melayu Perlis*” iaitu beliau telah memilih wilayah Satun dan sempadan Perlis sebagai kawasan kajian dan menghuraikan sedikit tentang ciri dialek Melayu Satun dan Perlis.

Seiring dengan perkembangan teknologi, kini terlihat ramai sarjana luar dan tempatan giat menjalankan kajian dialek berbantuan *Geographic Information System* (GIS) yang dikenali dengan kajian geolinguistik. Kajian geolinguistik ini telah dilakukan oleh Teerarojanarat dan Tingsabadh (2011) dan Onishi (2010). Teerarojanarat dan Tingsabadh (2011) telah meneliti varian leksikal dialek Thai. Penelitian dialek tersebut telah diaplikasikan dengan menerapkan teknologi GIS yang berjaya membentuk isoglos dialek kawasan berdasarkan kaedah *overlay*. Onishi (2010) juga telah membentuk isoglos berdasarkan varian populasi dialek yang disimbolkan di dalam peta dengan bantuan sistem maklumat geografi ini melalui teknik *choropleth*. Pengkaji tempatan juga tidak ketinggalan meneroka teknologi GIS ke dalam bidang kajian linguistik. Nor Hashimah Jalaluddin et al. (2013; 2016), Nor Hashimah Jalaluddin (2015), mulamengkaji varian leksikal dialek di Perak mengikut persempadanan daerah dan telah menghasilkan satu peta taburan kataganti nama (KGN) bagi kawasan Perak Utara, pesisir Sungai Perak dan juga penyebaran dialek Melayu Patani di Perakutara.

Secara keseluruhan, kajian dialek umum yang dilakukan oleh Asmah Haji Omar (1985), Collins (1996) dan Ismail Dahaman (1997) lebih kepada pendeskripsian secara umum dan melibatkan dapatan yang berfokuskan aspek kebahasaan seperti varian fonologi dan leksikal. Manakala, kajian Collins (1983) dan Rohani Mohd Yusof (2003) Ruslan Uthai (2011) dan Kamaruddin Esayah (1999) dilihat lebih khusus. Namun begitu, masih terdapat ruang untuk penambahbaikan kerana penjelasan kajian mereka berkenaan faktor geografi diperjelaskan secara umum tanpa melibatkan bukti paparan peta yang lebih sahih. Hal ini kerana, dapatan peta yang dikemukakan oleh pengkaji-pengkaji tersebut lebih bersifat impresionistik iaitu peta dilorekkan berdasarkan rujukan sendiri. Hal ini memperlihatkan

paparan peta yang dikemukakan tersebut tidak realistik dan tidak tepat kerana peta tersebut dihasilkan tanpa bantuan teknologi. Selain itu, keterbatasan maklumat kawasan geografi atau topografi dalam paparan peta yang dikemukakan telah menyebabkan pengkaji-pengkaji terdahulu kurang memberi perhatian terhadap faktor muka bumi, migrasi, sejarah dan demografi yang menjadi faktor penyumbang kepada pembentukan dialek. Hal ini berbeza dengan hasil paparan peta yang dikemukakan oleh teknologi GIS. Seperti kajian yang telah dilakukan oleh Nor Hashimah Jalaluddin (2015) iaitu "*Penyebaran Dialek Patani di Perak: Analisis Geolinguistik*" telah memberikan jawapan mengapa dialek Patani hanya hadir di satu-satu kawasan dan bagaimana dialek Patani dapat berasimilasi dengan dialek tempatan. Begitu juga huraian Teerarojanarat dan Tingsabadh (2011) mengenai kuatnya pengaruh bahasa standard Thai yang mula menular ke kawasan pedalaman kesan dari pengaruh media massa dan persekolahan. Hal ini telah menjadikan kajian mereka suatu kajian yang menarik, bersifat saintifik dan berwibawa. Perkara yang sama turut diujahkan oleh Mokhtar Jaafar (2012) bahawa perisian GIS ini mampu diaplikasikan ke dalam bidang lain yang tidak terhad kepada bidang geografi semata-mata. Justru kesahihan GIS dalam memetakan taburan dialek dengan tepat, maka kajian ini akan meneruskan kajian geolinguistik sehingga terhasilnya isoglos taburan dialek Melayu di Langkawi.

GEOLINGUISTIK

Kajian ini merupakan kajian bersifat multidisiplin. Pengaplikasian Sistem Maklumat Geografi (GIS) ke atas kajian dialek telah membawa satu inovasi dalam disiplin linguistik. Kajian ini disebut sebagai kajian geolinguistik. Jika kajian dialek tradisional sebelum ini menumpukan hanya kepada perbezaan leksikal dan fonologi tetapi perbincangan secara menyeluruh mengapa tersebaranya sesuatu dialek di sesuatu kawasan tidak pernah dibincangkan dengan mendalam. Kalau adapun hanya disentuh secara sambil lalu (Asmah Haji Omar, 1993; Rohani, 1986). Kajian geolinguistik menggabungkan kajian leksikal dan bunyi dan pada masa yang sama telah mengintegrasikan maklumat non-linguistik seperti ruang (*spatial*), sejarah, migrasi dan persempadanan (lihat bawah). Ini telah memberikan huraian yang jitu mengenai penyebaran sesuatu dialek. Satu keistimewaan geolinguistik ialah membantu menghasilkan isoglos pada peta dialek. Penghasilan peta ini sangat tepat berdasarkan titik kampung yang dipilih. Malah penentuan persempadanan isoglos akan dicorakkan oleh data lapangan yang dikutip. Pelbagai varian yang ditemui akan dicatat. Ekoran itu, menjadikan kajian ini sangat sistematik dan saintifik (lihat peta 6). Teknik *choropleth* akan menunjukkan dengan tepat di titik kampung manakah varian dialek itu ditemui. Maklumat ini sangat jelas dan menarik untuk diuraikan. Teknik *choropleth* telah digunakan seperti dalam peta 3 dan peta 4 dalam menghuraikan penyebaran dialek di Langkawi.

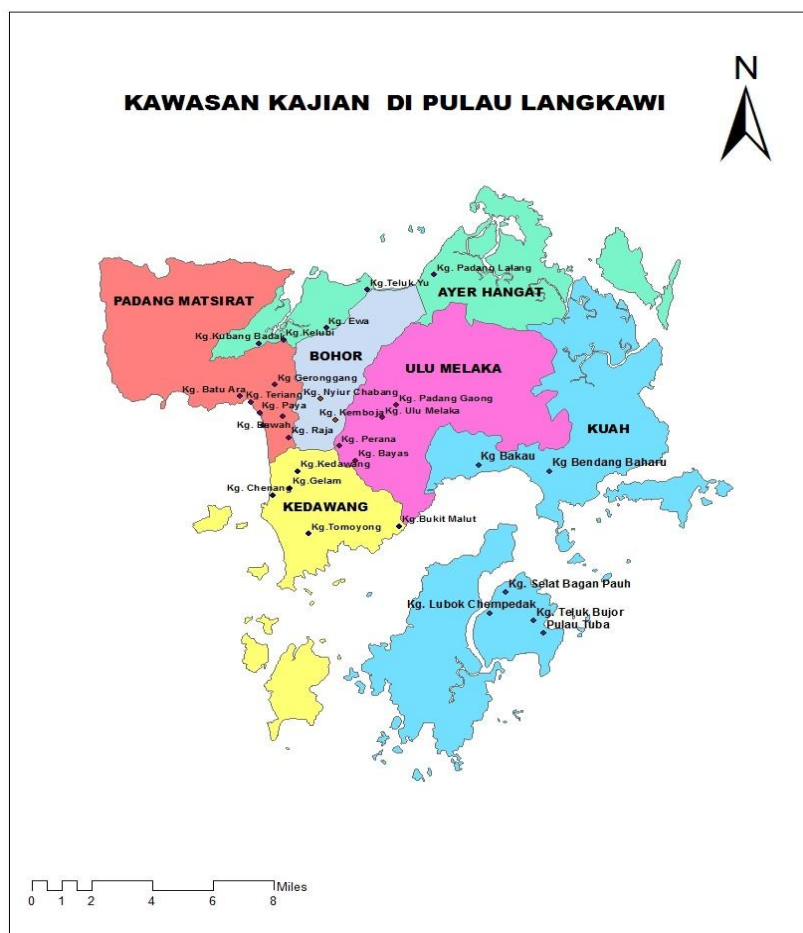
METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini melibatkan kajian lapangan iaitu pengutipan data primer yang diperoleh terus daripada responden. Kaedah kajian ini merupakan penyelidikan yang bersifat '*explanatory*' iaitu kajian yang melibatkan pemerhatian/pengutipan data yang dapat diuraikan dengan penjelasan yang teliti. Kaedah ini merupakan ciri penyelidikan yang dikemukakan oleh Nor Hashimah Jalaluddin (2006). Kaedah penyelidikan ini lebih mempertaruhkan aspek kesaintifikian yang menerapkan pendekatan yang bersesuaian dan dapat dijelaskan dengan analisis yang tuntas. Justeru itu, perancangan dari segi pengutipan mahupun pengolahan data telah dilakukan dengan teliti bagi memperoleh hasil yang terbaik. Kajian telah dilakukan di Pulau Langkawi. Sebanyak enam mukim di Langkawi telah dikaji iaitu, mukim Kuah, mukim

Padang MatSirat, mukim Kedawang, mukim Bohor, mukim Air Hangat dan mukim Ulu Melaka. Responden adalah terdiri daripada penutur natif dialek Kedah di Langkawi dan penutur Siam yang telah bermastautin di kawasan kajian. Penutur Siam yang bermastautin dimaksudkan ialah komuniti yang dikenali juga sebagai komuniti Sam-Sam. Noriah Mohamed dan Omar Yusoff (2010) menyatakan bahawa komuniti ini merupakan hasil daripada perkahwinan campur antara Melayu dengan Siam dan Cina dengan Siam. Manakala, Archaimbault (1957) pula menyatakan bahawa terdapat dua jenis komuniti Sam-Sam iaitu Sam-Sam Siam dan Sam-Sam Melayu. Sam-Sam Siam ialah warga Thailand yang beragama Buddha, manakala Sam-Sam Melayu pula ialah warga Thailand yang beragama Islam. Namun, dalam kajian ini pengkaji telah memilih komuniti Sam-Sam Melayu sebagai responden kajian.

Pemilihan responden terdiri daripada tiga golongan iaitu golongan muda (berumur 15-25 tahun), golongan dewasa (berumur 26-49 tahun) dan golongan warga tua (berumur 49-50 tahun dan ke atas). Pembahagian ini penting kerana kita dapat mengukur juga sejauhmana pengekalan dialek itu di sesuatu tempat. Kajian Siti Noraini (2017) membuktikan bahawa golongan muda di Perak menunjukkan penipisan penggunaan dialek Melayu Perak. Fenomena tersebut boleh membawa kepada kepupusan dialek. Sehubungan dengan itu, kaedah yang sama dilakukan di Langkawi. Meskipun artikel ini hanya tertumpu pada penyebaran dialek secara umum, tetapi penipisan dialek boleh dianalisis dan dihuraikan dalam kajian masa muka.

Kesemua responden yang dipilih boleh bertutur dialek Melayu dan terdiri daripada penduduk asal Langkawi dan masyarakat Sam-Sam. Jumlah responden yang terlibat dalam kajian ini ialah seramai 90 orang responden bagi 18 buah kampung yang dipilih. Langkawi masih diliputi dengan hutan tebal, maka pemilihan responden yang seramai 90 orang ini tertumpu hanya kepada 18 titik kampung yang telah dikenal pasti ini. Kampung ini dipilih mengikut titik kampung dalam peta berpandukan GPS (*Global Positioning System*) dan dikukuhkan lagi dengan bantuan penghulu kampung bagi memastikan pengkaji mendapat responden yang sah. Semua responden akan mengisi soal selidik dan menyebut kosa kata yang telah disenaraikan. Untuk mendapatkan sebutan yang lebih tepat, sesi temubual spontan turut diadakan. Kemudian data terkumpul itu ditranskripsi, dibersihkan sebelum diimport ke dalam sistem GIS. Maklumat kampung dan maklumat geografi kawasan kampung tersebut juga tidak diabaikan dalam proses pengumpulan data. Selain itu, pengkaji turut mendapatkan data bergambar persekitaran dan muka bumi kawasan yang dikaji. Cara kaedah pengutipan yang sama turut dikemukakan oleh Mohd Tarmizi Hasrah, Shahidi A. H. & Rahim Aman (2013), dalam perubahan dialek Hulu Tembeling, Pahang. Cuma kajian mereka lebih kepada analisis fonologi dan cuba mencari kekerabatan bahasa sedangkan kajian ini lebih kepada kajian geolinguistik. Peta 1 di bawah adalah peta kawasan kajian di Langkawi.

PETA 1. Mukim dan kawasan kajian di Langkawi

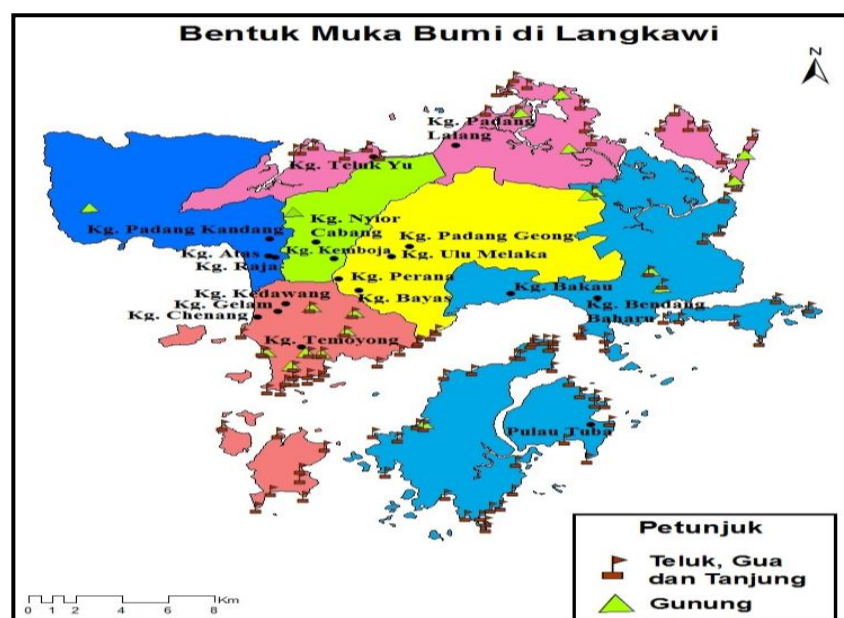
Dalam kajian ini, pengkaji telah memilih leksikal /daun kari/dan /daun kesum/. Pemilihan kedua-dualeksikal ini kerana di Langkawi /daun kari/ dan /daun kesum/ merupakan antara dua jenis bahan yang kerap digunakan dalam masakan. Tambahan lagi, menurut Norzalita dan Ahmad Azmi (2004), Langkawi terkenal dengan masakan laksa dan gulai kari yang menggunakan kedua-dua jenis daun tersebut. Buktinya, terdapat warung jualan laksa yang popular terdapat di Pantai Chenang, Langkawi. Kawasan ini merupakan kawasan tarikan pelancong yang sangat strategik dan pelancong yang melancong ke Langkawi pasti akan ke kawasan ini. Di samping itu kedua-dua leksikal ini menunjukkan kutipan varian yang tinggi, masing-masing mempunyai sekurang-kurangnya lima (5) varian. Ini mengukuhkan lagi kepada kenapa leksikal ini dipilih.

Sebenarnya data yang telah dikutip akan dimasukkan dalam perisian excel dan pada peringkat ini juga pembersihan data akan dilakukan. Teknik *overlay* dan *chloropleth* diaplikasikan setelah data diimport ke dalam GIS. Seterusnya peta isoglos akan terhasil dengan sendiri berdasarkan masukan data yang telah bersih. (Nor Hashimah Jalaluddin et al., 2013; 2016; Siti Noraini Hamzah, Nor Hashimah Jalaluddin & Zaharani Ahmad, 2015). Kaedah ini tidak melibatkan kajian kuantitatif kerana tiada penerapan statistik yang mendalam diaplikasikan. Bagi memudahkan pembaca memahami taburan dialek ini, maka data yang telah dibersihkan seterusnya dimasukkan dalam jadual (lihat jadual 1 dan 2). Dari jadual ini, ia boleh memudahkan pengkaji melihat taburan penggunaan dialek dan pada masa yang sama menandakan *chloropleth* di tempat-tempat yang telah dikenal pasti. Dari sini terhasillah peta 3 dan peta 4. Tindakan warna dari *chloropleth* juga dapat menjelaskan jumlah varian bagi leksikal 'daun kari' dan daun kesum' yang ditemui di Langkawi.

PERBINCANGAN

Faktor sejarah, migrasi, ekonomi dan bentuk muka bumi telah menjadi faktor pendorong kepada wujudnya varian dialek Melayu Satu di Langkawi. Ditambah pula dengan kedudukan Pulau Langkawi yang bersempadan dengan Selatan Thailand, kemudahan mendapatkan pas pelawatbulanan telah menyebabkan pergerakan masyarakat Thai ke Langkawi dan sebaliknya menjadi sangat mudah. Kekayaan sumber alam dan peluang pekerjaan yang banyak di Langkawi telah menarik minat masyarakat Thailand terutama Melayu Satu berhijrah ke Pulau Langkawi. Jabil dan Ku Hussaini (2012) ada menyatakan berkenaan persekitaran geografi fizikal di Langkawi mempunyai keunikan ciri geografi dan sumber alam yang mewah iaitu terdapatnya selat seperti Selat Melaka, Selat Chinchin, Selat Panchur dan Selat Peluru. Seterusnya, Pulau Langkawi dikelilingi dengan pantai dan sungai iaitu dikelilingi oleh Pantai Chenang, Pantai Kok, Pantai Pasir Hitam, Pantai Pasir Tengkorak, Pantai Tengah, Pantai Syed Omar, Pantai Kuah, Pantai Teluk Yu, Pantai Datai, Pantai Beringin, Sungai Kuah, Sungai Kisap, Sungai Menghulu, Sungai Ulu Melaka, Sungai Kelibang dan Sungai Kilim. Ini semua menjadikan pulau Langkawi terlindung daripada tiupan angin kencang dan sesuai menjadi pusat perikanan. Ramai masyarakat Thai yang datang dan bekerja sebagai nelayan sebagai sumber pendapatan mereka. Yang menariknya mereka bertutur bahasa Melayu Satu dan akhirnya berjaya berasimilasi dengan masyarakat tempatan.

Nor Hashimah Jalaluddin (2015) menegaskan bahawa bentuk muka bumi dan ruang merupakan salah satu faktor kepada penyebaran dialek iaitu seperti kawasan tinggi yang berbukit dan bergunung serta kawasan rendah dan bertanah pamah. Kajian ini akan mengukuhkan pendapat Nor Hashimah Jalaluddin (2015) bahawa pentingnya bentuk muka bumi dalam membantu penyebaran dialek di sesuatu kawasan itu. Berikut merupakan paparan peta bentuk muka bumi di kawasan kajian Pulau Langkawi.

PETA 2. Bentuk muka bumi di kawasan kajian

Berdasarkan peta 2 di atas, jelas menunjukkan bahawa kawasan mukim Kedawang adalah berbukit dan bergunung-ganang. Kedawang juga merupakan tempat penanaman getah. Di situ terdapatnya Gunung Raya dan Gunung Mat Chincang, manakala kawasan mukim Bohor dan Ulu Melaka adalah kawasan tanah rata dan tiada kawasan tanah tinggi. Begitu

juga bagi kawasan mukim Padang Matsirat, mukim Kuah dan mukim Ayer Hangat yang merupakan kawasan lapang dan hanya terdapat beberapa gunung sahaja di kawasan tersebut. Namun, jika diperhatikan dalam peta tersebut majoriti kampung di kawasan kajian tidak menetap berdekatan dengan gunung kecuali di kawasan mukim Kedawang. Keadaan muka bumi ini akan memberi input kepada pola penyebaran dialek ini di Langkawi. Muka bumi ini juga yang akan menjelaskan mengapa sesetengah dialek berada di satu kawasan dan tidak wujud di kawasan yang lain.

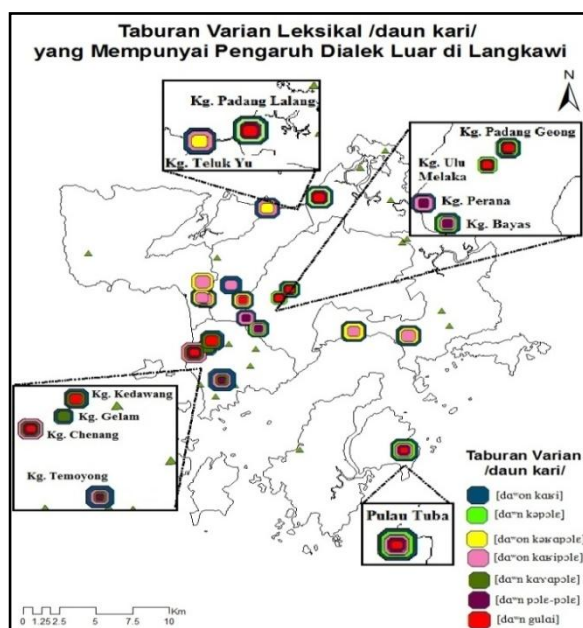
LEKSIKAL 'DAUN KARI'

Taburan varian bagi leksikal ini dapat diperhatikan dari paparan peta yang dihasilkan dengan pengaplikasian GIS berdasarkan jadual seperti di bawah :

JADUAL 1. Taburan Penggunaan Varian Leksikal /daun kari/ di Langkawi

Leksikal Mukim	L1	L2	L3	L4	L5	L6	L7
	da ^w on kaɽi	da ^w on kəɽapəle	da ^w on kaɽipəle	da ^w n kəpəle	da ^w n pəle- pəle	da ^w n kaɽapəle	da ^w n gulai
Padang Matsirat	10%	38%	52%	0%	0%	0%	0%
Bohor	21%	13%	53%	0%	0%	0%	13%
Kedawang	18%	0%	23%	0%	14%	36%	9%
Ayer Hangat	17%	4%	22%	22%	30%	0%	4%
Ulu Melaka	16%	0%	8%	24%	44%	0%	8%
Kuah	17%	21%	38%	8%	12%	0%	4%

Taburan data ini seterusnya dijadikan input kepada perisian GIS dan seterusnya ditandakan mengikut *chloropleth*. Penandaan *chloropleth* penting demi ketepatan penyebaran dialek bagi titik kampung yang terlibat. Maknanya jika di mukim Ayer Hangat ada enam 6 varian maka teknik ini dapat mewarnakan varian yang ditemui di titik kampung dengantepat. Dalam mukim Ayer Hangat, kita temui empat (4) varian bagi daun kari di Kg. Padang Lalang dan dua (3) varian di Kg. Teluk Yu (lihat *chloropleth* dalam peta 3 di bawah). Kehadiran varian [da^won kaɽi] di kedua-dua kampung dikira sebagai satu. Di kawasan ini, daripada tujuh (7) varian yang ada di Langkawi, [da^wn kaɽapəle] tidak ditemui.

PETA 3. Taburan Leksikal /daun kari/

Berdasarkan paparan jadual dan peta di atas, dapat dilihat penggunaan leksikal ‘daun kari’ di setiap kampung dan mukim dengan varian yang ditemui. Leksikal [da^won kari] sememangnya digunakan dalam dialek mahupun subdialek Melayu. Justeru itu, tidak mustahil kenapa varian ini digunakan di setiap mukim di Pulau Langkawi. [da^won kari] juga merupakan varian standard yang dipelajari daripada sekolah dan media massa. Manakala leksikal [da^won kaɾipɔlə] merupakan varian yang dominan digunakan di mukim Padang MatSirat, Bohor dan Kuah. Kewujudan leksikal [da^won kaɾipɔlə] akan diikuti dengan leksikal [da^won kəɾapɔlə] untuk ketiga-tiga mukim ini. Leksikal ini boleh dikatakan merupakan leksikal asal dialek Kedah di Langkawi. Hal ini kerana, sejarah ada menyatakan bahawa pada dahulunya mukim Padang Matsirat merupakan kawasan beraja dan menjadi tempat pemerintahan. Selain itu, pembuktian sejarah menunjukkan berlakunya perebutan beras di kawasan Kampung Raja, mukim Padang Matsirat sehingga berlakunya peperangan antara kerajaan Siam ke atas Langkawi dan kini tinggallah sejarah “beras terbakar” di kawasan ini (<http://sasterarakyat-kedah.com>). Oleh itu, tidak dapat dinafikan lagi bahawa kawasan ini telah menggunakan dialek Kedah asli dalam pertuturan harian mereka. Selain itu, terdapat segelintir penduduk di Kampung Raja dan Kampung Atas, mempunyai keturunan diraja. Ini dikesan daripada nama yang dimulai dengan ‘Ku’ contohnya Ku Intan binti Ku Jaafar. Malah secara linguistiknya, bunyi /r/ bertukar menjadi /ɾ/ adalah lazim dalam dialek Kedah (Asmah Haji Omar, 1993). Ini menguatkan lagi bahawa mukim Padang MatSirat mempunyai ramai penutur asli dialek Langkawi.

Seterusnya, kita boleh kesan penyebaran leksikal [da^won kaɾipɔlə] dan [da^won kəɾapɔlə] ke kawasan mukim Bohor. Hal ini berlaku kerana bentuk muka bumi Bohor merupakan kawasan yang lapang dan tiada kawasan tanah tinggi. Oleh itu, kawasan ini mudah menerima leksikal yang digunakan di kawasan Padang Matsirat. Seperti penerangan sebelum ini, kawasan mukim Padang Matsirat merupakan pusat pentadbiran pada ketika dahulu yang mana kawasan ini sepenuhnya telah menggunakan dialek Melayu Kedah. Justeru itu, terjawablah segala persoalan mengenai penyebaran dialek yang berlaku di kawasan ini. Penyebaran ke Bohor inilah yang dikatakan faktor ruang atau *spatial*. Tiada penghalang tanah tinggi yang boleh menyekat penyebaran varian itu ke Bohor. Kita perhatikan mukim Ayer Hangat menerima sedikit pengaruh daripada Padang MatSirat, iaitu sebanyak 22% juga kerana faktor ruang. Ayer Hangat ramai diduduki oleh masyarakat Melayu Langkawi dan Melayu Satun. Bahagian Ayer Hangat yang berjiran dengan Padang MatSirat (lihat peta 1) lebih condong menggunakan dialek Melayu Langkawi manakala bahagian Ayer Hangat yang bersempadan dengan Ulu Melaka lebih banyak menggunakan dialek Melayu Satun.

Bagi mukim Kuah pula, penggunaan dialek Melayu Langkawi yang tinggi mempunyai pewajaran yang tersendiri. Kuah telah pun menjadi tempat pentadbiran dan terletaknya kemudahan awam seperti hospital, pejabat pentadbiran dan sebagainya. Kawasan ini menjadi pusat bandar bagi kawasan Pulau Langkawi menggantikan Padang MatSirat. Secara tidak langsung, kawasan ini menjadi tempat berkumpulnya masyarakat asli Langkawi kerana terdapatnya peluang pekerjaan di kawasan tersebut. Secara tidak langsung, varian ini turut tersebar di Kuah. Oleh itu, terbukti bahawa leksikal [da^won kaɾipɔlə] dan [da^won kəɾapɔlə] merupakan leksikal sebenar bagi dialek Melayu Kedah di Langkawi. Pada masa yang sama ia menunjukkan bahawa mukim Padang MatSirat, mukim Kuah dan Mukim Bohor merupakan kawasan asli bagi dialek Melayu Kedah di Langkawi.

Varian yang keempat ialah [da^wn kəpɔlə] yang diwakili dengan simbol . Jika diperhatikan dalam peta 3 di atas, leksikal ini akan bergandingan dengan leksikal [da^wn pɔləpɔlə] yang ditandai dengan simbol dan [da^wn gulai] iaitu diwakili dengan simbol . Ruslan Uthai (2011) ada membahaskan mengenai penyebaran kata ekasuku dalam dialek

Melayu. Beliau menyatakan bahawa penggunaan kata ekasuku semakin dominan bagi dialek Melayu yang dipengaruhi oleh bahasa yang ekasuku. Tidak hairanlah terdapat banyak jumlah kata ekasuku, terutamanya leksikal Melayu dalam dialek-dialek Melayu yang dituturkan di negara Thai ini terpengaruh oleh bahasa kebangsaannya, bahasa Thai. Contohnya seperti leksikal [nɛ] untuk 'enam', [ɛ] untuk 'air', [kœ] untuk 'kail' dan sebagainya. Malah dalam buku beliau juga ada memaparkan data 'daun' yang mengalami pemendekan bunyi bertukar menjadi [dɑ^wn]. Ini turut disokong oleh Asmah Haji Omar (1993) apabila mengulas mengenai dialek Patani Baling dan dialek Patani Sik. Asmah Haji Omar (1993) menegaskan bahawa terdapat proses monoftong dan pemendekan suku kata dalam dialek Melayu Siam ini. Oleh itu, jelaslah bahawa ketiga-tiga leksikal ini mempunyai pengaruh daripada bahasa Thai. Penyingkatan suku kata terlihat daripada [dɑ^wn kœpɔɛ] ke [dɑ^wn kɔpɔɛ], kemudian dipendekkan lagi menjadi [dɑ^wn pɔɛ-pɔɛ]. Pemendekan [dɑ^wɔn] kepada [dɑ^wn] jug akesan daripada pemendekan suku kata. Inilah bukti kehadiran dialek Melayu Satun di Langkawi, iaitu berlaku pemendekan suku kata yang ketara bagi 'daun kari'. Sebagai bukti, leksikal [dɑ^wn pɔɛ-pɔɛ] merupakan leksikal yang paling dominan digunakan di mukim Ayer Hangat dan Ulu Melaka iaitu yang dilambangkan dengan simbol . Kampung ini memang menjadi pertempatan masyarakat Melayu Satun sejak dahulu lagi.

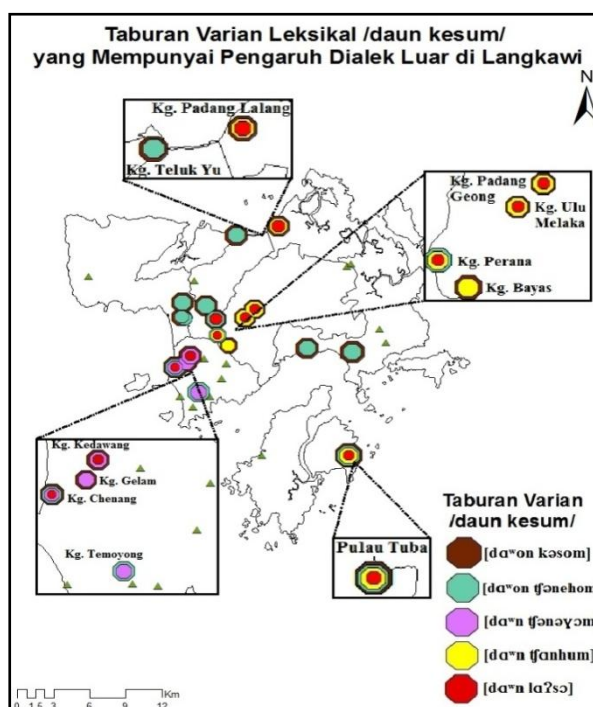
Satu dapatan menarik dengan 'daun kari' ialah wujudnya leksikal [dɑ^wn kœpɔɛ] yang tersebar di kawasan mukim Kedawang. Leksikal ini merupakan leksikal dari dialek Melayu Patani kerana mempunyai ciri-ciri dialek Melayu Patani. Ruslan Uthai (2011) ada membincangkan mengenai perpisahan dialek Melayu Patani dengan dialek Melayu Satun iaitu dari segi perubahan bunyi dan kosa kata. Bunyi yang memisahkan antara dua dialek ialah konsonan /r/ pada awal suku kata dalam bahasa Melayu standard. Dalam dialek Melayu Patani, /r/ pada awal suku kata akan berubah menjadi [ɣ] manakala, dalam dialek Melayu Satun berubah menjadi [ɾ]. Contohnya, dalam bahasa Melayu Standard 'cari' dan 'rata' menjadi [tʃɑɪ] dan [ɾɑtɑ] dalam dialek Melayu Patani. Manakala, dalam dialek Melayu Satun, leksikal tersebut menjadi [tʃɑɪ] dan [ɾɑtɑ]. Oleh itu, dapatlah disimpulkan bahawa di kawasan mukim Kedawang terdapat pengaruh dialek Melayu Patani.

Hal ini diperkukuhkan lagi dengan pernyataan Nor Hashimah Jalaluddin (2015) dalam kajiannya mengenai dialek Patani yang menghuraikan mengenai kekejaman askar Thai yang menyebabkan masyarakat Patani berada dalam ketakutan dan kegelisahan. Oleh itu, masyarakat ini telah bertindak untuk melarikan diri ke kawasan yang selamat untuk berlindung seperti di kawasan bukit dan gunung. Hal ini kerana, mereka beranggapan bahawa kawasan tersebut bebas daripada tentera Thai dan tidak hairanlah jika terdapat penghijrahan orang Patani di kawasan mukim Kedawang. Menurut Kamaruddin Esayah, (1999) aktiviti ekonomi bagi masyarakat Thai adalah bergantung kepada bidang pertanian iaitu seperti melakukan kerja menoreh getah, menanam buah-buahan, bersawah padi dan bekerja di ladang kelapa sawit selain nelayan. Justeru bentuk muka bumi di Kedawang yang berbukit telah menarik minat penghijrahan masyarakat Patani di kawasan tersebut dan menjadi penoreh getah. Ini disahkan lagi oleh kajian Nor Hashimah (2015) yang menunjukkan ramainya orang Patani yang tinggal di kaki gunung di Lenggong dan Grik dan bekerja sebagai penoreh getah. Ini berbeza dengan Melayu Satun yang lebih memilih menjadi nelayan.

LEKSIKAL DAUN KESUM

JADUAL 2. Taburan Penggunaan Varian Leksikal ‘daun kesum’ di Langkawi

Leksikal Mukim	L1 da ^w on kəsom	L2 da ^w on tʃənehom	L3 da ^w n tʃənəyom	L4 da ^w n tʃanhum	L5 da ^w n laʔʔso
Padang Matsirat	14%	86%	0%	0%	0%
Bohor	36%	50%	0%	0%	14%
Kedawang	19%	19%	50%	0%	12%
Ayer Hangat	29%	24%	0%	35%	12%
Ulu Melaka	16%	5%	0%	47%	32%
Kuah	22%	50%	0%	17%	11%

PETA 4. Taburan Lesikal ‘Daun Kesum’

Jadual 2 dan peta 4 adalah pola taburan leksikal ‘daun kesum’. [da^won kəsom] merupakan varian standard. Varian ini ditemui di semua kawasan kajian. Leksikal [da^won tʃənehom] pula yang ditandai dengan simbol merupakan leksikal asal bagi dialek Kedah di Langkawi. Hal ini kerana, jika diperhatikan dalam peta di atas jelas menunjukkan bahawa leksikal ini telah digunakan sepenuhnya di kawasan mukim Padang Matsirat, Bohor dan Kuah. Penjelasaannya serupa dengan penyebaran ‘daun kari’.

Manakalavarian leksikal [da^wn tʃanhum] hanya digunakan di kawasan Ulu Melaka, Ayer Hangat dan Pulau Tuba. [da^wn tʃanhum] merupakan leksikal yang mempunyai pengaruh dialek Melayu Satun. Hal ini kerana, dialek ini cenderung menggugurkan suku kata yang disebabkan pengaruh bahasa Thai yang banyak menggunakan ekasuku. Malahan, Ruslan Uthai (2011) ada menegaskan mengenai gejala pemendekan kata dalam pertuturan sudah menjadi tabiat bagi penutur dialek Melayu Thailand sekarang. Begitu juga untuk leksikal [da^wn laʔʔso] yang dikatakan mempunyai pengaruh dialek Melayu Satun. Pertama, berlaku pemendekan kata daripada [da^won] menjadi [da^wn]. Kedua, berlakunya tekanan suara pada suku kata kedua yakni suku kata akhir sementara tekanan lemah berlaku terhadap suku kata

yang pertama (Kamaruddin Esayah, 1999). Contohnya, daripada input /laksa/ menjadi output [laʔ¹sa].

Varian yang seterusnya ialah leksikal [da^wn ʃənəɣəm] yang ditandai dengan simbol . Leksikal [da^wn ʃənəɣəm] merupakan leksikal yang menerima pengaruh daripada dialek Melayu Patani. Ini kerana, leksikal tersebut mempunyai ciri fonem vokal belakang separuh rendah, /ɔ/ di suku kata akhir yang dimiliki oleh dialek Melayu Patani seperti yang dinyatakan oleh Ruslan Uthai (2011). Sehubungan dengan itu, pengaruh dialek Melayu Patani jelasnya telah wujud di kawasan komuniti masyarakat Melayu Langkawi yang hakikatnya mempunyai ciri dialek yang tersendiri dan berbeza dengan dialek Melayu Satun.

PENGARUH PEMBENTUKAN VARIAN LEKSIKAL

Kewujudan pelbagai varian bagi ‘daun kari’ dan ‘daun kesum’ ini jelas memperlihatkan bahawa wujudnya kerencaman dialek di satu-satu kawasan seperti dialek Melayu Langkawi, Melayu Patani, Melayu Satun dan bahasa standard di kawasan kajian. Antara faktor wujudnya pelbagai varian di satu-satu kawasan adalah disebabkan oleh persempadanan, bentuk muka bumi dan ruang (*spatial*) serta migrasi. Sebenarnya dalam kajian geolinguistik, faktor seperti muka bumi, sejarah, migrasi dan persempadanan turut dibincangkan (Teerarojanarat & Tingsabadh, 2011; Onishi, 2010, Nor Hashimah Jalaluddin, 2015). Maka sewajarnya faktor ini turut dibincangkan di sini. Hal ini dapat menjelaskan lagi mengapa hadirnya tiga jenis dialek Melayu di Langkawi, iaitu Melayu Langkawi, Melayu Satun dan Melayu Patani. Berikut merupakan keterangan lanjut berkenaan faktor wujudnya kepelbagaian varian di kawasan kajian:

BENTUK MUKA BUMI DAN RUANG (*SPATIAL*)

Bentuk muka bumi dan ruang turut mempengaruhi kepada penyebaran dialek bagi kedua-dua leksikal yang dikaji. Menurut Nor Hashimah Jalaluddin (2015), Nor Hashimah et al. (2016) pembentukan varian leksikal dalam satu-satu dialek atau bahasa turut dipengaruhi oleh faktor geografi sesebuah kawasan. Berdasarkan analisis dan dapatan kajian yang telah diperolehi, ternyata faktor geografi kawasan telah mendorong kepada wujudnya kepelbagaian dalam pembentukan varian leksikal dalam sesebuah dialek atau bahasa. Nor Hashimah Jalaluddin (2015) turut menjelaskan berkenaan keadaan tanah pamah dan rata di satu-satu kawasan telah menjadi jalan penghubung utama masyarakat untuk komunikasi. Hal ini juga telah menjadikan kawasan tersebut sebagai kawasan tumpuan dan sekaligus telah menyumbang kepada penyebaran dialek.

Perkarayang sama pernah diketengahkan dalam kajian Norlisafina Sanit (2014) yang menyatakan faktor geografi kawasan telah mendorong kepada kepelbagaian dalam pembentukan varian leksikal. Buktinya, dapatan beliau menunjukkan bahawa masyarakat yang tinggal di pesisir sungai yang menjadi tapak pertembungan aktiviti dan berlakunya interaksi antara masyarakat telah berjaya mengemukakan hasil dapatan varian leksikal kata ganti nama diri pertama, kedua dan ketiga. Begitu juga dalam kajian ini, pengkaji mendapati bahawa wujudnya kepelbagaian varian leksikal di kampung Padang Lalang di Ayer Hangat yang menunjukkan wujudnya penutur dialek Melayu Satun di kawasan tersebut. Fenomena ini berlaku disebabkan kedudukan kampung tersebut yang berada di kawasan tanah pamah, tidak dikelilingi kawasan berbukit dan bergunung serta merupakan kawasan yang bersempadanan dengan wilayah Satun. Sehubungan dengan itu, ianya menjadi kawasan tumpuan masyarakat Melayu Satun. Natijahnya, maka wujud kepelbagaian varian leksikal di kawasan tersebut. Berbeza dengan kampung Teluk Yu yang masih dalam mukim Ayer Hangat tetapi tidak menunjukkan wujudnya dialek Melayu Satun. Ini kerana Kg. Teluk Yu

terpisah dari Kg. Padang Lalang oleh Teluk Yu. Sebaliknya Kg Teluk Yu banyak menerima pengaruh dari Padang MatSirat berbanding Kg. Padang Lalang. Hal ini kerana kawasan tersebut telah dihalang oleh Teluk Yu. Hal ini telah menyebabkan dialek Melayu Satun tidak tersebar ke kawasan tersebut.

Keadaan ini juga berlaku di kawasan Pulau Tuba di mukim Kuah. Pulau ini merupakan pulau yang selamat daripada tiupan angin kencang. Di sini ramai nelayan berasal dari Satun bermastautin dan berulang alik untuk mencari rezeki. Komuniti ini juga dikenali sebagai masyarakat Melayu Sam-Sam. Berdasarkan hasil temubual dengan responden di Pulau Tuba, ia mengesahkan bahawa masyarakat Melayu Satun ini telah lama melakukan aktiviti perikanan di pulau ini. Malah, mereka telah membina penempatan sementara di Pulau Tuba, khususnya di kawasan Lubuk Cempedak.

GAMBAR 1. Temubual bersama masyarakat Sam-Sam di Pulau Tuba

Berbeza dengan mukim Kuah iaitu di Kampung Bakau dan Kampung Padang Lunas yang tidak mempunyai penutur dialek Melayu Satun. Hal ini berlaku kerana mukim Kuah merupakan kawasan pentadbiran bagi daerah Pulau Langkawi. Seperti keterangan oleh Kamal Kamaruddin, Khaire Ariffin dan Ishak Saat (2011) menyatakan penghijrahan komuniti Sam-Sam ke Tanah Melayu adalah di kawasan luar bandar. Salah satu sebab perkara ini berlaku kerana kawasan tersebut merupakan kawasan yang lebih selamat untuk melindungi diri dari ancaman tentera Thai ketika dahulu.

Selain itu, Noriah Mohamed dan Omar Yusoff (2010) dalam kajian mereka berkenaan komuniti Sam-Sam di utara Semenanjung Malaysia ada menyatakan di Langkawi telah wujudnya komuniti ini. Pengkaji ini turut memberikan salah satu ciri Sam-Sam yang menonjol iaitu usaha mereka untuk menjadi Melayu seboleh-bolehnya tetapi menekankan hubungan kekeluargaan, ikatan emosi, bahasa dan agama dengan Thailand atau dengan kata lain kekal sebagai orang Thai. Namun begitu, untuk memperoleh kehidupan yang lebih baik mereka berhasrat untuk mendapatkan kewarganegaraan Malaysia dan terus menetap di Langkawi sebagai nelayan. Hal ini jelas menunjukkan bahawa Pulau Tuba merupakan sebuah pulau dan dikelilingi oleh perairan. Oleh itu, tidak mustahil kawasan ini terdapatnya komuniti Sam-Sam yang menjadi nelayan di kawasan tersebut.

PERSEMPADANAN

Persempadanan Pulau Langkawi dapat dilihat dalam paparan peta 6 di bawah. Seperti sedia maklum bahawa Pulau Langkawi bersempadan dengan Selatan Thailand iaitu di sebelah timur Langkawi. Disebabkan persempadanan ini, maka dengan mudahnya penghijrahan masyarakat Melayu Siam masuk ke Pulau Langkawi. Buktinya, kampung Padang Lalang di mukim Ayer Hangat telah wujudnya penutur yang menuturkan dialek Melayu Satun. Malah telah wujud juga masyarakat Patani di mukim Kedawang. Hal ini dapat dibuktikan berdasarkan kehadiran ciri penyebutan vokal di suku kata akhir leksikal ‘daun kesum’ yang dituturkan di kawasan mukim Ayer Hangat, Ulu Melaka dan Kedawang. Mereka telah menggunakan leksikal [da^wn laʔsə], [da^wn fənhum] di samping [da^wn fənəyom] untuk merujuk kepada ‘daun kesum’. Hal ini turut disokong dalam kajian Norli Safina (2014) yang menyatakan kehadiran vokal belakang separuh rendah /ɔ/ bagi KGN diri merupakan ciri penyebutan yang diwakili oleh dialek Melayu Pattani yang diserap masuk ke dalam varian leksikal penutur di Hulu Perak.

Selain itu, dalam kajian Siti Noraini Hamzah, Nor Hashimah Jalaluddin dan Zaharani Ahmad (2015) yang bertajuk ‘Migrasi Masyarakat Luar dan Pengaruh Dialek di Perak: Analisis Geolinguistik’ turut menyatakan bahawa faktor persempadanan menjadi salah satu faktor penyebaran sesuatu varian. Berikut merupakan peta persempadanan yang menunjukkan kawasan Langkawi bersempadan dengan selatan Thailand:

PETA 5. Sempadan Thailand (<http://www.mplbp.gov.my>)

Daripada peta di atas yang diperolehi daripada Majlis Daerah Langkawi (2000), rapatnya jarak di antara Langkawi dan Satun telah membuka ruang penghijrahan masyarakat Satun ke Langkawi yang pada masa sama telah membawa dialek mereka sekali. Seperti yang telah dinyatakan di atas, faktor pas sempadan, sejarah tanah jajahan yang diperintah bergilir-gilir menjadi faktor penyumbang kepada penyebaran dialek Melayu Siam di Langkawi.

MIGRASI

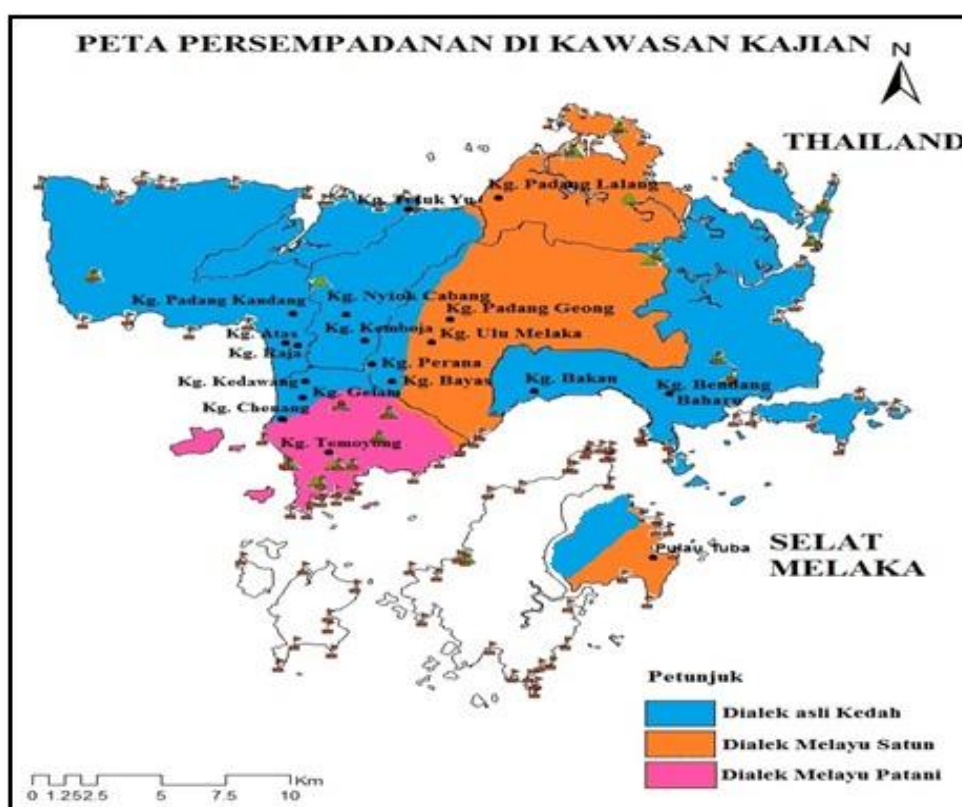
Kehadiran varian [da^wn kayapəle], [da^wn kəpəle], [da^wn pəle-pəle], [da^wn fənəyom], [da^wn fənhum] dan [da^wn laʔsə], begitu jelas di kawasan mukim Kedawang, Ayer Hangat, Ulu Melaka dan Pulau Tuba. Keempat-empat kawasan jelas terdapatnya migrasi dari Selatan Thailand dan mereka telah menetap di kawasan kajian. Fenomena ini berlaku kerana

terdapatnya peluang pekerjaan yang banyak di kawasan tersebut. Seperti sedia maklum, kawasan Langkawi merupakan kawasan pelancongan dan telah menawarkan peluang pekerjaan yang banyak. Oleh itu, dapatlah dikatakan bahawa kemasukan migrasi ini adalah disebabkan oleh faktor pekerjaan dan juga sejarah.

Situasi ini juga telah dibahas oleh Jabil dan Ku Hussaini (2012) yang menyatakan kedudukan Pulau Langkawi yang dikelilingi oleh gugusan pulau kecil dan sumber semula jadi seperti pantai, laut, gunung-ganang dan warisan sejarah tersendiri yang menjadi aset penting sebagai lokasi penganjuran sukan bertaraf antarabangsa sekaligus menjadi pemangkin kepada pembangunan sektor pelancongan. Hal ini telah menambahkan peluang pekerjaan dan sumber pendapatan kepada penduduk pulau ini. Oleh itu, tidak hairanlah kini masih terdapat lagi penghijrahan masyarakat Siam ke pulau ini untuk merebut peluang pekerjaan yang ada. Secara tidak langsung, kajian ini dapat membuktikan bahawa kawasan mukim Kedawang, Ayer Hangat, Ulu Melaka dan Pulau Tubamerupakan kawasan yang terdapatnya penutur yang menuturkan dialek Melayu Siam iaitu dialek Melayu Pattani dan dialek Melayu Satun.

RUMUSAN

Analisis GIS telah dapat memberikan gambaran jelas tentang varian leksikal dialek yang digunakan di kawasan Pulau Langkawi. Kajian ini dapat memberi penjelasan yang lebih utuh berbanding kajian terdahulu mengenai penyebaran dialek Melayu Siam di Kedah dan Langkawi. Kajian dialek geografi terdahulu hanya setakat memberikan gambaran umum tentang sebaran fonologi dan leksikal sesuatu dialek. Maklumat bentuk muka bumi tidak dapat dimanfaatkan lantaran tiadanya maklumat peta digital sebagaimana GIS. Justru, kajian ini dapat melengkapkan lagi penjelasan mengenai taburan dialek di satu-satu kawasan dengan lebih tepat lagi.

PETA 6. Isoglos taburan dialek Melayu di Langkawi

Peta 6 di atas telah memaparkan isoglos penyebaran dialek Melayu di Langkawi. Jelasnya ada tiga jenis dialek Melayu di Langkawi, iaitu dialek Melayu Langkawi, dialek Melayu Satun dan dialek Melayu Patani. Dialek Melayu Langkawi meliputi mukim Padang Mat Sirat, Bohor dan Kuah. Manakala dialek Melayu Satun dikesan di mukim Ayer Hangat dan Ulu Melaka. Akhir sekali dialek Melayu Patani tersebar di mukim Kedawang. Penemuan dialek Patani boleh dikatakan penemuan baharu kerana selama ini, pengkaji seperti Asmah Haji Omar (1993), Kamaruddin Esayah (1999) dan Ruslan Uthai (2011) hanya menyebut tentang kehadiran dialek Melayu Satun di Langkawi dan tidak memasukkan dialek Melayu Patani di Langkawi. Kehadiran dialek Melayu Patani ada kaitannya dengan kemajuan Langkawi sebagai pulau bebas cukai dan pusat pelancongan. Sehubungan dengan itu industri makanan menjadi penting dan tumbuh dengan pesatnya. Ini termasuklah industri makanan Thailand yang secara tidak langsung mengundang mereka berhijrah ke Langkawi dan pada masa yang sama menyemarakkan dialek Patani di Kedawang.

Jika kita perhatikan peta 6 di atas, pertempatan masyarakat Melayu Siam berada di kawasan tengah Langkawi. Ini disebabkan oleh faktor sempadan yang memudahkan mereka masuk ke Langkawi dan juga kawasan tanah tinggi di Kedawang. Jadi pertempatan mereka jelas di jalur tengah Langkawi, yang bermula dari Kg. Padang Lalang hingga ke Kampung Temoyong. Ini selaras dengan pendapat Kamaruddin Esayah (1999), Nor Hashimah Jalaluddin (2015) dan Siti Noraini Hamzah, Nor Hashimah Jalaluddin dan Zaharani Ahmad (2015) di mana masyarakat luar akan memilih kawasan kaki bukit seperti di Lenggong bagi Melayu Siam dan banjaran Titiwangsa oleh masyarakat Rawa dan Minang di Perak. Kg. Padang Lalang berhampiran dengan sempadan Satun bagi memudahkan mereka berulang alik ke Thai sementara Ulu Melaka boleh dianggap kawasan pedalaman, kawasan yang dianggap selamat bagi mereka berlindung. Mak jelaslah bahawa isoglos seperti di atas dapat menjelaskan tentang kegunaan ruang yang bijak oleh masyarakat Siam ini. Sementara masyarakat Melayu tetap kekal di tempat asal, iaitu di Padang Mat Sirat, Bohor dan Kuah.

KESIMPULAN

Kajian dialek menjadi semakin menarik apabila pengkaji dapat mengaitkan penyebarannya bukan sahaja dari segi bunyi dan leksikal tetapi juga faktor bukan linguistik seperti migrasi, sejarah dan muka bumi. Buktinya, banyak artikel penyelidikan yang diterbitkan dalam jurnal *Dialectologia* (<http://www.publicacions.ub.edu/revistes/dialectologia>) rata-rata akan menghuraikan dapatan dialek beserta maklumat bukan linguistik. Kajian seumpama itu yang menjadi pemangkin kepada kajian ini. Kajian dialek dengan pengaplikasian GIS telah menjadikan kajian dialek bersifat multidisiplin iaitu kajian yang menggabungkan linguistik dengan geografi yang jelas telah dapat memberikan pentafsiran penyebaran pola dialek dengan berpada dan teratur. Apa yang penting kemurnian kajian dialek masih dipertahankan meskipun telah berlaku penggabungan bidang iaitu di antara linguistik dan geografi atau mudahnya geolinguistik. Buktinya, kajian ini masih mengekalkan kajian lapangan, temu bual responden, menerapkan kaedah NORM (*non-mobile, rural and male*) dan menekankan tentang penyebaran varian leksikal (Nor Hashimah Jalaluddin, 2017).

Kajian dialek secara tradisional yang hanya melihat perbezaan fonologi dan leksikal serta penghasilan lakaran isoglos secara manual semakin kurang dilakukan pada hari ini. Demi memastikan kajian dialek terus mapan dan relevan dalam dunia hari ini, maka pendekatan rentas disiplin dan teknologi mesti dilakukan. Usaha ini akan menjadikan kajian dialek seiring dengan perkembangan teknologi yang kini menjadi satu kemestian pada kemajuan ilmu. Malah dengan pendekatan multidisiplin ini, ia telah berjaya mengangkat kajian linguistik setaraf dengan kajian perubatan, perubahan iklim, pemakanan dan

kejuruteraan yang rata-ratanya memanfaatkan ilmu GIS dalam membantu menyerlahkan kewibawaan ilmu masing-masing.

PENGHARGAAN

Artikel ini adalah hasil kajian daripada penyelidikan ‘Pelestarian Tamadun Melayu di Langkawi dan Satun, Thailand – TD-2015-004

RUJUKAN

- Abdullah Hj. Mohd. Salleh. (2008). *Sastera Rakyat Negeri Kedah*. Dicapai pada 28 April 2016, dari <http://www.sasterarakyat-kedah.com>
- Asmah Haji Omar. (1985). *Susur Galur Bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ajid Che Kob. (1985). *Dialek Geografi Pasir Mas*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Archaimbault, C. (1957). *A Preliminary Investigation of the Sam Sam of Kedah and Perlis*. *Journal Malayan Branch Royal Asiatic Society*. Vol. 30(1), 75-92.
- Collins, J. T. (1983). *Dialek Ulu Terengganu*. Bangi: Penerbit Universiti Kbangsaan Malaysia.
- Collins, J.T. (1996). *Khazanah dialek Melayu*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Dialectologia. <http://www.publicacions.ub.edu/revistes/dialectologia>
- Harishon Radzi, Fazal Mohamed Mohamed Sultan, Nor Hashimah & Zaharani Ahmad. (2012). Analisis Bahasa Komunikasi Bangsa Minoriti Negrato Menerusi Pengimbuhan Dan Peminjaman Kata. *GEMA Online® Journal of Language Studies*. Vol. 12(3), 885-901.
- Ismail Dahaman. (1997). *Glosari Dialek Kedah*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Jabil & Ku Hussaini. (2012). *Penganjuran Sukan Antarabangsa Sebagai Tarikan Pelancongan di Pulau Langkawi*. Sintuk: Penerbit Universiti Utara Malaysia.
- Jabil & Ku Hussaini. (2012). *Map of Kedah & Langkawi Island Tourist Map. Penganjuran Sukan Antarabangsa Sebagai Tarikan Pelancongan di Pulau Langkawi*. Sintuk: Penerbit Universiti Utara Malaysia.
- Kamal Kamaruddin, Khaire Ariffin & Ishak Saat. (2011). *Bunga Mas dan Hubungan Negeri-negeri Melayu Utara (NNMU) dengan Siam Tahun 1826-1909*. Batu Pahat: Penerbit Universiti Tun Hussein Onn Malaysia.
- Kamaruddin Esayah. (1999). *Perbandingan Fonologi Dialek Melayu Satun dengan Dialek Melayu Perlis*. Tesis Sarjana. Penang: Universiti Sains Malaysia.
- Langkawi Geopark - Earth's Historic Heritage. Dicapai pada 4 Oktober 2017, dari <https://www.youtube.com/watch>
- Mokhtar Jaafar. (2012). Keberkesanan GIS Sebagai Alat Bantu Mengajar Konsep Asas Geografi Kepada Pelajar Bukan Geografi. *Geografia Online™ Malaysia Journal of Society and Space*. Vol. 8(3), 82-92.
- Majlis Daerah Langkawi. (2000). *Draf Rancangan Struktur Langkawi, 1990-2005*. Langkawi: Majlis Daerah Langkawi.
- Mohd Tarmizi Hasrah, Shahidi A. H. & Rahim Aman. (2013). Inovasi dan Retensi dalam Dialek Hulu Tembeling. *GEMA Online® Journal of Language Studies*. Vol. 13(3): 211-222.
- Nor Hashimah Jalaluddin. (2006). Budaya Penyelidikan dan Penerbitan Bertamadun: Satu Sinergi. *GEMA Online® Journal of Language Studies*. Vol. 6(2), 49-64.

- Nor Hashimah Jalaluddin. (2015). Penyebaran Dialek Patani di Perak: Analisis Geolinguistik. *Jurnal Antarabangsa Dunia Melayu*. Vol. 8(2), 310-330.
- Nor Hashimah Jalaluddin. (2017). Pengaruh Melayu Siam di Tanah Melayu: Analisis GIS. Kertas Ucapan Utama, *Seminar Bahasa Linguistik dan Kearifan Lokal PLM-USU*. Universiti Sumatera Utara, Medan. 27 Ogos 2017.
- Nor Hashimah Jalaluddin, Zaharani Ahmad, Harishon Radzi, Mustaffa Omar & Mokhtar Jaafar. (2013). Lexical variation and distribution in Perak Malay: A GIS Approach. Dlm *Seminar on Southeast Asian Linguistics (SEALS), 29-31 Mei 2013*: Universiti Chulalongkorn, Bangkok.
- Nor Hashimah Jalaluddin, Zaharani Ahmad, Harishon Radzi, Norlisafina Sanit. (2016). Variasi Kata Ganti Nama Dialek di Pesisir Perak: Analisis Geographical Information System (GIS). *GEMA Online® Journal of Language Studies*. Vol. 16(1), 109-123.
- Noriah Mohamed & Omar Yusoff. (2010). Tinjauan Identiti dan Bahasa Hibrid dalam Kalangan Sam-Sam, Baba Nyonya dan Jawi Peranakan di Utara Semenanjung Malaysia. *Sari- International Journal of the Malay World and Civilisation*. Vol. 28(2), 35-61.
- Norzalita & Ahmad Azmi. (2004). Imej dan Strategi Peletakan Pulau Langkawi. *Jurnal Pengurusan*. Vol. 24, 97-117.
- Norlisafina Sanit. (2014). Variasi Leksikal Kata Ganti Nama Dialek di Pesisir Sungai Perak: Aplikasi Geographical Information System (GIS). *Tesis Sarjana*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Onishi, T. (2010). Analyzing dialectological distributions of Japanese. *Dialectologia. Special Issue* (1), 123-135.
- Portal Rasmi Kerajaan Negeri Kedah. Dicapai pada 1 Mei 2016, dari <http://www.mplbp.gov.my>
- Portal Rasmi Kerajaan Negeri Kedah. Dicapai pada 10 Mei 2016, dari <http://www.mplbp.gov.my/ms/pasar-malam-uptown>
- Rohani Mohd Yusof. (2003). Kuala Kangsar sebagai Zon Transisi Dialek. *Jurnal Bahasa*. Vol. 3(4), 588-606.
- Ruslan Uthai. (2011). *Keistimewaan Dialek Melayu Patani*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Siam dan Thai tidak sama: Gunakan istilah yang betul' – Senator. Dicapai pada 9 Oktober 2017, dari <https://www.wanista.com>
- Siti Noraini Hamzah, Nor Hashimah Jalaluddin & Zaharani Ahmad. (2015). Migrasi Masyarakat Luar dan Pengaruh Dialek di Perak: Analisis Geolinguistik. *Jurnal Bahasa*. Vol. 17(1), 1-34.
- Siti Noraini Hamzah. (2017). Penyebaran Leksikal dan Bunyi dalam Dialek Melayu di Perak: Analisis Geolinguistik. *Tesis PhD Program Linguistik*. Bangi: UKM.
- Teerarojanarat S. & Tingsabath, K. (2011). A GIS-Based Approach For Dialect Boundary Studies. *Jurnal Dialectologia of Universitat de Barcelona*. Vol. 6, 55-75.
- Worawit Baru. (1999). Dasar Kerajaan dan Kesannya Terhadap Bahasa Melayu di Negara Thai. *Tesis Sarjana Falsafah. Akademi Pengajian Melayu: Universiti Malaya*.

PENULIS

Nor Hashimah Jalauddin (PhD) adalah profesor di Program Linguistik, Pusat Penyelidikan Kelestarian Sains Bahasa. Beliau mengkhusus dalam bidang Semantik dan Pragmatik, Leksikografi, Akal Budi Melayu dan kini meneroka bidang geolinguistik. Beliau banyak melakukan penyelidikan dan menerbitkan buku serta artikel jurnal ilmiah.

Maizatul Hafizah adalah sarjana lulusan Program Linguistik yang menulis mengenai dialek Melayu di Langkawi. Beliau telah menggunakan pendekatan geolinguistik dalam menghuraikan data dialek di Langkawi.

Harishon Radzi (PhD) adalah pensyarah kanan di Program Linguistik, Pusat Penyelidikan Kelestarian Sains Bahasa. Beliau mengkhusus dalam bidang Morfologi dan Linguistik Komunikasi. Beliau juga menulis tesis PhD mengenai dialek Perak menggunakan pendekatan geolinguistik.

Junaini Kasdan (PhD) adalah felo di Institut Alam dan Tamadun Melayu. Beliau mengkhusus dalam bidang semantik dan pragmatik, peristilahan, filologi dan kini terlibat dengan projek geolinguistik.